

ЉИЉАНА Р. ЂУРОВИЋ, БЕОГРАД
РАДОМИР ЂУРОВИЋ, БЕОГРАД

УТИЦАЈ ОПШТЕГ ИМОВИНСКОГ ЗАКОНИКА ОД 1888. НА КОДИФИКАЦИЈУ ЈАПАНСКОГ ГРАЂАНСКОГ ПРАВА

*Правдо, руком творца освештана, Ти,
које је име свуда свето до границе зра-
ках свијетлијех, заштити ме штитом
могућијем од олујах корабљекрушнијех!*

(Петар Петровић Његош, *Луча Микроkozма*,
I, стихови 1—5)

1. У в о д

Навршило се сто година од ступања на снагу Општег имовинског законика за Књажевину Црну Гору. Ово велико правничко дело је убрзо по објављивању побудило живо интересовање правничке јавности широм света. Већ и сама чињеница да је Општи имовински законик тако брзо преведен на француски језик и објављен у Паризу почетком 1892. године, да се његов превод на шпански појавио у Мадриду 1893. године, као и на немачки у Берлину исте године, на италијански у Сплиту 1900. године и на руски у Петровграду наредне, 1901. године, речито говори о великом одјеку овог капиталног прегнућа. Такође, до краја 1892. године, а у свега неколико година после ступања на снагу овог Законика, у дневној штампи, стручним часописима и осталој периодици објављено је о њему преко две стотине чланака и опширнијих стручних и научних расправа. Тако је ово дело постало доступно стручној и научној јавности широм света, и било од посебног интереса онима који су радили на кодификацији сопственог грађанског права, што је у другој половини 19. века било актуелно у свим оним земљама које су у то време ступале на позорницу савременог друштвеног и економског

развоја. Једна од таквих земаља био је и Јапан, где су одговарајуће стручне комисије радиле на проучавању могућности кодификације грађанског права још од 1874. године.

2. Кодификација Грађанског права Јапана

После конкретних друштвених и политичких промена у Јапану, које су се одиграле у периоду који је претходио Реставрацији царске власти Меиџи 1868. године,¹ осетила се потреба да се изнађу нова законска решења, у складу са одликама новоствореног јапанског друштва, заснованог на принципима европске цивилизације. Ова цивилизација је Јапану наметнула, како преко унутрашњих реформи које је подстакла, тако и преко снажних спољашњих притисака у виду неравноправних уговора, један сасвим другачији животни пулс. Неравноправни уговори, које је Јапан био принуђен да закључи са Холандијом, Британијом и Русијом 1857. године, а са Сједињеним Америчким Државама 1858.,² обезбедили су стварање кључних јапанских лука за трговину са овим земљама што су јапанске власти сматрали злом. Војни заповедници из клана Токугава борили су се да изнађу одговарајући пут за модернизацију своје земље без губитака националне суверености и уз што мању страну експлоатацију, која се у 19. веку на Далеком истоку углавном одвијала преко наметнуте међународне трговине. Поред иначе дубоко увреженог конфучијанског неповерења у трговину, Јапан је од почетка столећа помно пратио и драматичну судбину Кине која као да је најречитије говорила о опасностима од трговине са великим силама Запада.³

¹ После петнаестогодишњих превирања у друштву и борби за изналажење решења за успешан излазак из дубоке кризе у коју је упало јапанско друштво, суочено са све гласнијим захтјевима Запада за отварањем земље, јануара 1868. године чинило се да су сви одговори нађени. Срушен је феудални систем владавине војних заповедника из клана Токугава, а млади цар Меиџи је сву власт, после толико векова, узео наново непосредно у своје руке. Јапан је обезбедио јединство и снагу у свим областима живота тако што је смогао снаге да укине двојност царске и војничке — извршне власти. Цар је постао симбол националног идентитета и гаранцијом опстанка у земљи којој је претио губитак суверенитета. Цар је стао на чело елите војног и дворског племства које је извело најсавршеније осмишљену и спроведену „револуцију одозго“, под геслом „Дух Истока, техника Запада!“, што јасно говори о сврси ове револуције и разлозима прихватања потребе за брзом и коренитом модернизацијом земље. Наиме, реставрација царске власти и модернизација Јапана којој је претходила, конципиране су и изведене зато, и тако, да се обезбеди снага потребна за одбрану сопственог погледа на свет и самобитног јапанског система вредности.

² Beasley, W. G., *The Modern History of Japan* (треће препађено издање), Tokio, Charles E. Tuttle Co., 1986, стр. 57—75.

³ Beasley, *Ibid.*, стр. 41—44.; и, Allen, G. C., и Donnithorne, A. G., *Western Enterprise in Far Eastern Commercial Development*, London, 1954.

Јапан и његова нова влада, надахнута модернизаторским жаром и неисцрпном енергијом за спровођење оних реформи које ће дугорочно служити интересима јапанског народа и очувања његовог идентитета,⁴ већ 1872-3. године покрене питање ревизије неравноправних уговора, приликом посете Ивакурине мисије⁵ европским престоницама и Америци. Ивакури и Јапану је, међутим, јасно стављено на знање да о ревизији таквих уговора не може бити речи док Јапан не спроведе корените реформе правног система и не „уздигне га до нивоа онога у земљама Запада”.⁶ Тако је, већ крајем 1873. године, у Јапану отпочео рад на стварању новог правног система, заснованог углавном на постулатима и искуствима европске правне традиције, а највећим делом под руководством виђених страних правника. С обзиром на велике дипломатске успехе које је изасланик Наполеона III, Леон Рош (Léon Roches),⁷ који је у Едо дошао још 1864. године, постигао код јапанских челника у критично време смене између старог и новог режима, улога тумача европске правне традиције поверена је правницима француске школе, иако су млади Јапанци већ тада одлазили на студије и у друге центре правних наука Запада.

У време Царске рестаурације Меиџи, први јапански правник који је проникао у тајне западњачког права, Риншо Мизукури (Rinshō Mizukuri), већ је приводио крају превод Наполеоновог кодекса⁸ на јапански језик. Овај рад је био од огромног значаја не само као подухват којим је представљена правна мисао Француске, која је захваљујући томе обезбиједила критичну предност над другим правним системима Запада у свом упливу на формирање јапанске правне школе, већ и као рад којим су постављени темељи и саме јапанске правне терминологије модерног доба.⁹

⁴ Beasley, W. G., *The Meiji Restoration*, O. U. P., London, 1973, посебно издање стр. 405—424.

⁵ Shively, D. H., *Tradition and Modernization in Japanese Culture*, P. U. P., Princeton 1976, Saviak, E., „On the Nature of Western Progress: The Journal of the Iwakura Embassy”, стр. 7—34.

⁶ Beasley, W. G., *The Modern History of Japan* стр. 138.

⁷ Okubo, Y., »Gustave Boissonade, père français du droit japonais moderne (1825—1910)«, *Revue Historique de Droit Français et Etranger*, Vol. 59, Sirey, Paris, 1985, стр. 35.

⁸ *Code Civil* из 1804. године, у чијем је састављању и лично учествовао Наполеон.

⁹ Митсукури Риншō је 1869. завршио превод француског Кривичног законика у коме је, рецимо, појмове *права* и *дужности* био принуђен да преведе са *кенри* и *гиму*, терминима које је преузео из кинеског језика, од кинеског превода Vheatonovih Елемената међународног права (*Elements of International Law*). Кинески је, термилошки богатији језик у сфери науке, и овога пута био извор термина, али термини су били прилично неразумљиви, јер идеограм *кен* у речи *кенри* (права), значи *моћ*, а не право. Види: Blacker, C., *The Japanese Enlightenment*, C. U. P., Cambridge, 1969, стр. 105.

У склопу овако темељних напора да се што успешније и што брже конципирају основе једног новог правног система Јапана по узору на тада цивилизацијски супериорна искуства Запада, јапанска влада је 1873. године ангажовала угледног француског правника и професора универзитета, Гистава Боасонада (*Gustave Boissonade*)¹⁰ на три године, као саветника јапанске владе који ће радити „на изради закона, као и на другим правним и саветодавним задацима”.¹¹ Доласком у Јапан, Боасонад је означио почетак интензивног рада на изградњи правних института јапанске царевине, рада који је трајао готово четврт века.

Боасонадов саветодавни рад у јапанском Министарству правде уродио је веома брзо значајним плодовима. Боасонад је у кратком року проучио јапански феудални кривични законик, и користећи се принципима Наполеоновог кривичног законика из 1810. године,¹² успео да већ 1877. заврши нацрт Јапанског кривичног законика.

Први нацрт је Боасонад израдио још 1875., али је овај нацрт био под ударом критике оних који су се одвише старали за очување јапанских традиционалних вредности. Како су корените реформе које је царска влада спроводила сезале све дубље у национално ткиво Јапана, тако се све гласније чуо и глас опозиције модернизацији, у виду националистичког пуризма.¹³ Стога је и Боасонад унео бројне измене у Кривични законик и Кривично-процесни законик, који су усвојени 1880., а ступили на снагу 1. јануара 1882. године. Тако је примена силе и мучења у истражном поступку стављена ван закона,¹⁴ укинута смртна казна за политичке преступе, уведена институција пороте у кривичном поступку, установљен принцип по коме се нико не може сматрати кривим док се његова кривица јасно не докаже, и други поступати савременог и хуманог кривичног права.¹⁵

На сугестију Боасонада, а ради хармоничнијег функционисања институције извршне власти и обезбеђивање трајног уплива и мишљења оних који су поседовали политичко искуство, мудрост и познавање предмодерних јапанских институција и политичке традиције, створен је 1876. године *Genrō-In* (Савет ста-

¹⁰ Mazelière, Marquis de la, »M. Gustave Boissonade. Sa vie, sa mission au Japon (1874—1894)«, *Bul. Societe franco-japonaise de Paris*, Paris, mart 1911, бр. 21, стр. 127—134.

¹¹ *Premier contrat d'engagement de G. Boissonade*, рукописно, документ у Државној архиви (*Shiryōkan*), Tokio.

¹² Boissonade, G., *Projet de Code penal pour l'Empire du Japon*, Tokio, 1879.; *Projet de Code de procedure criminelle pour l'Empire du Japon*, *accompagne d'un commentaire*, Tokio, 1882; *Projet revise du Code penal pour l'Empire du Japon*, *accompagne d'un commentaire*, Tokio, 1886.

¹³ Dale, P. N., *The Myth of Japanese Uniqueness*, Routledge, London i Njujork, 1988., стр. 25—38.

¹⁴ Okubo, *ibid.*, стр. 39.

¹⁵ *Ibid.*, стр. 41.

ријих), који ће током читавог каснијег периода Мејџи, па и после тога, све до краја Другог светског рата, имати изузетно важну улогу у политичком животу Јапана. Професор Г. Боасонад је именован за саветника овога тела, што сведочи о великом угледу Г. Боасонада и у највишим круговима.

Од 1877. године, професор Г. Боасонад је придружен и *Ссин-у* (Врховном државном савету), а марта 1879. почиње систематски да ради на конципирању Грађанског законика за Јапанску царевину. Био је то и почетак дугогодишњег мукотрпног посла. Формирани су радни комитети који су читавих дванаест година радили на нацрту верзије која је, како се тада веровало, могла бити прихватљива с тачке гледишта очувања јапанских традиционалних друштвених вредности. Но, усвајање овога законика (његово проглашење) 1890. године, изазвало је читаву буру протеста и незадовољства. На челу противника новог Грађанског законика били су правници одгајени у англо-саксонској правној традицији. Истина, њихови мотиви противљења прихватању овога законика били су само делимично везани за њихово наклоност према правној традицији. У суштини њихово противљење је произишло из њиховог убеђења да англо-саксонско обичајно право пружа веће могућности за изражавање националне баштине и одржавање сопственог система вредности и погледа на свет и у модерном добу.

Јапански парламент је, тако, 1890. године, донео одлуку да се одложи ступање на снагу Грађанског законика (прегласавањем) за три године, а касније је одложено за још три године. У међувремену, под утицајем млађих правника који су своје правне студије завршили у Немачкој долази и до утицаја одредаба немачког грађанског права (тадашњег пројекта за Немачки грађански законик). Тако је у том духу разних утицаја текао рад на изменама и допунама већ усвојеног законика и прихватања нове верзије Јапанског грађанског законика (1896) који је ступио на снагу 1898. године, под знатним утицајем решења из тек усвојеног нацрта Немачког грађанског законика.

Пошто је у међувремену било закључено да се кодификује читава област имовинског права, то је наложено да се упоредо са радом на грађанском законуку, изради Трговачки законик. Одлучено је да се за руководиоца пројекта овога законика именује Херман Реслер (Hermann Roesler).¹⁶ Х. Реслер је на јапанској кодификацији радио од 1881. па све до 1890. па све до 1890. па све док је свачим допринело уочљивом порасту немачког права у коначним верзијама, како Грађанског, тако и Трговачког законика.

¹⁶ Beasley, *The Modern History of Japan*, ид., стр. 138. Simens, J., *Hermann Roesler and the Making of the Meiji State with his Commentaries on the Meiji Constitution*, Tokio, 1966.

Неопходно је посебно истаћи да се у периоду израде јапанског грађанског законика, јавља као идеја водиља издвајање двеју области из текста законика — породичног и наследног права, а то је била и основна идеја која је руководила састављача црногорског Општег имовинског законика од 1888. године. Чини се да је оваква систематизација у потпуности одговарала и тадашњем Јапану и Црној Гори и поред огромних разлика у друштвеним односима у тим земљама. Чињеница је, и то не преставља изненађење, да се правне норме и системи подесни за уређивање сродних области живота у земљама које тек приступају орбити модернизације, а која је била ипак тековина цивилизације Запада, могло и десити да је црногорски Општи имовински законик могао да служи у знатној мери као узор и референтна тачка јапанском законодавству у овој области. Овај принцип је, надаље, чини се од пресудног значаја и код кодификације грађанског права (укључујући и нека савремена друштва, посебно у земљама у развоју), да полазећи од становишта сасвим разнородних цивилизацијских баштина, може се доћи до уређења имовинских односа, али не истовремено породичних и наследних, на принципима и правилима модерног друштвено-економског развоја и технолошке револуције.¹⁷

3. Утицај Општег имовинског законика на Пројекат и прихваћени Јапански грађански законик од 1890. године који је саставио професор Густав Боасонад

Професор Г. Боасонад је почев од марта 1879. године отпочео рад на кодификацији јапанског грађанског права. Министар правде му је дао потпуну слободу у погледу обима, плана и метода израде законика.

Пројекат законика, професор Боасонад је поделио на пет књига:

- Прва књига: О лицима и породици;
- Друга књига: О добрима (стварна или лична права), чл. 1—600);
- Трећа књига: О стицању добара (чл. 601 — 1000);
- Четврта књига: О гаранцијама потраживања (чл. 1001 — 1313);
- Пета књига: О доказима и застарелости (чл. 1314—1501).¹⁸

Међутим, професор Боасонад је отпочео свој пројекат од Друге књиге, остављајући јапанским правницима да изврше ре-

¹⁷ В. Богишић, *Поводом црногорског Грађанског законика, Неколико ријечи о начелима и методу усвојеним при изради, превео са француског Н. Дучић, Београд, 1888, стр. 4.*

¹⁸ Okubo, Y., *ibid*, стр. 41.

дакцију Прве књиге. Исто тако, је изостављена и материја о наслеђивању. Нумерација чланова је почела од Друге књиге.¹⁹ Поставља се питање откуда оваква систематизација пројекта код законописца који је пошао од система Наполеоновог кодекса од 1804. године и Италијанског грађанског законика који је био израђен по француском узору. Одговор можемо наћи код писца Општег имовинског законика од 1888. године, професора Валтазара Богишића. Наиме, В. Богишић у својој познатој расправи: „О положају породице и наслеђства у правној системи”²⁰ наводи како је између осталог до тога дошло. Да би ствар била јаснија, а да би читаоци могли сами судити о томе даћемо шири цитат. Тако, професор, В. Богишић истиче: „Јасно је да се г. Боасонад највише угледао у Наполеонов законик осим већ означених премештаја, и то у посебну кратку књигу четврту долазе утврде права, а у још краћу пету застава.

Ово је, како рекосмо, система, која је била само из почетка одређена. Она је била прилично измијењена према оној нашег имовинског законика, послје консултације, коју је један високи чиновник јапански имао са саставиоцем реченог законика. О овој састанку већ је два-три пута поменуто било. Неће ипак бити неумјесно привести овдје о томе факту и по нешто опширније”.

„Г. Мацојоми-Мацурата, ондашњи вицеминистар финансија у Јапанској, налазаше се 1878. у Паризу као предсједник јапанског одсјека на ондашњој свјетској изложби. Он жељаше сазнати наше мишљење о неким принципијелним питањима кодификације грађанског права, околу које, како видјесмо, било је већ тада неколико година да се радило”. Затим, професор В. Богишић говори о састанку који је одржан са представницима јапанског министарства. В. Богишић истиче да се већ раније бавио изучавањем устројства јапанске породице, па је тако дошло до разговора о предметима који ће ући у Јапански законик. Јапански саговорници су обавестили В. Богишића да је намера комисије да обухвати све предмете који се налазе у Наполеоновом законуку. У вези са намјером укључења породичног и наследног права у законик, В. Богишић истиче: „Писац ових редака бијаше, наравно, за искључења ова два предмета (*породичног и наследног права*, примедба аутора) из законика да би у своје вријеме, када би се дошло до њихове кодификације, могло особитим, њиховим природи постојаним начином с њима поступати. — Разлози и аргументи, којима се постарасмо подупријети наше мишљење, дојмише се прилично јапанског државника”.²¹ У току наредних

¹⁹ Okubo, Y., *ibid*, стр. 42—43.

²⁰ В. Богишић, *О положају породице и наслеђства у правној системи*, „Правник”, Београд, бр. 1, 1892, бр. 3, 1893, прештампано у: В. Богишић, *Изабрана дела и Општи имовински законик за Црну Гору*, Београд, 1986, стр. 143—191.

²¹ В. Богишић, *О положају породице и ...*, стр. 173.

пет година, В. Богишићу није било ништа познато о току и правцу јапанске кодификације грађанског права (од 1878. до 1883.). Затим, В. Богишић истиче: „Тек 1883. године допаде нам до руку прва свеска горе поменутог пројекта законика, која изађе 1882. Наше је чуђење уистину било немалено, кад у пису Боасонада министру правде, објелодањену на челу свеске и у њену приступу, сретосмо неопроврживе знакове, да је мишљење наше, исказано пред неколико година на већ поменутом састанку, ипак нашло одзива у јапанској кодификаторској комисији”. Даље В. Богишић цитира делове писма Г. Боасонада јапанском министру правде. Особно истиче околности изостављања материје породичног и наследног права. Исто тако, задржава се на називу законика, који се не назива грађански (Code civil), него „законик добара или права која састављају имања појединаца”. Уствари нешто компликованији назив за „имовински законик”. Наравно, овде није реч само о називу већ о усвојеном систему. Објашњавајући шире, на више од две странице штампарског текста, ову промену која је сигурно не случајно наступила у кодификацији јапанског грађанског (имовинског) права, В. Богишић види непосредан утицај система Општег имовинског законика за Књажевину Црну Гору. У том смислу он закључује: „У сваком случају је за нас занимљиво забиљежити факт, да је послје 1878. године главни редактор г. Боасонад оставио на страну првобитну систему свега грађанског законика, те је помоћу своје комисије вршио свој рад без икаквих обзира на породицу и насљедство. На овај нас закључак упућују барем нама познати текстови законика издати све до 1891. — Прикази, критике и оцјене овог кодификаторског предузећа нама, на жалост, нијесу познати, по томе не можемо знати што је у тим списима било казано о систему законика и о границама његовим. — Што се, напротив, тиче црногорског Законика, ми сами прављасмо нарочити збир критика, приказа и сличнијех о њему радова, разумије се уколико могасмо за њих дознати и набавити их. Главнији су од њих побиљежени у библиографији француског пријевода тога истога законика”.²²

Даља судбина јапанског имовинског законика била је врло интересантна. Он је проглашен 1890. с тим да ступи на снагу три године касније — 1893. године. Међутим, овај законик је наишао на велику опозицију. Формирана је нова комисија која је за основу узела нацрт немачког грађанског законика, а који је усвојен као законски текст 14. јуна 1896. године, а ступио на снагу 1. јануара 1900. године (обухватао је 2385 опширних параграфа). Нова верзија јапанског грађанског законика била је знатно скромнија у односу на немачки образац — обухватала је свега 1044 члана.

²² В. Богишић, *О положају породице и ...*, стр. 176.

Ова нова верзија Јапанског грађанског законика ступила је на снагу 16. јула 1898. године.²³ Утицај Општег имовинског законика за Књажевину Црну Гору био је препознатљив и у коначно усвојеном Јапанском грађанском законнику од 1898. године. То се може закључити како из садржаја овога законика, тако и из појединих решења која су била прихваћена из Општег законика. О овим конкретним решењима биће више говора у наредној тачки овога рада.

4. Утицај појединих решења Општег имовинског законика на припрему и обраду неких одредаба Јапанског грађанског законика од 1898. године

На крају после скоро двадесет пет година рада, бурних дебата и супротстављања, проглашен је и ступио на снагу Јапански грађански законик — 1898. године. Укратко ћемо приказати структуру коначно усвојеног законика не само да би показали који је утицај имао Општи имовински законик од 1888. године, него и то да укажемо да је тај законик и у оном делу који уређује чисто имовинске односе (без породичних и наследних) настао егзегезом разних правила узетих из различитих законика, па и Општег имовинског законика. Истина, доминантан утицај на тај део су имале правне норме Немачког грађанског законика који је донет 14. јуна 1896. године, а ступио на снагу 1. јануара 1900. године.²⁴ Приказаћемо структуру коначно усвојеног Јапанског грађанског законика од 1898. године:

- Прва књига: Опште одредбе (чл. 1 — 174);
- Друга књига: Стварна права (чл. 175 — 398);
- Трећа књига: Облигациона права (чл. 399 — 724);
- Четврта књига: Породична права (чл. 725 — 881); и
- Пета књига: Наследна права (чл. 882 — 1044).

Према томе, целокупно имовинско право у Јапанском грађанском законнику је обухваћено у 724 члана (од 1 — 724. члана) у ширем смислу, или ако се изузму опште одредбе, у свега 550 чланова (стварна и облигациона права од чл. 175 — 724.) у ужем смислу. О делу који се односи на породично и наследно биће посебно речи, баш с обзиром на утицај метода уређивања ових односа.

Истина је да, много пута, број законских одредби не значи и њихов квалитет. Исто тако, приликом упоређивања законских текстова није могуће увек сигурно доћи до закључка колики је све утицај једна законска одредба из једног законика имала на

²³ Mozolin V. P., Kulagin M. I., *Graždanskoe i torgovoe pravo kapitalističkih stran*, Moskva, 1980, str. 32—33.

²⁴ Mozolin V. P., Kulagin M. I., *ibid*, стр. 30—31.

одредбу из другог законика. Међутим, и не тако детаљна анализа показује да се 1296 врло детаљних параграфа само имовинског дела Немачког грађанског законика (иначе законик има 2385 параграфа) није могло лако утопити у 550 чланова Јапанског грађанског законика, иначе доста скромног обима. Не би било пристојно да ми сада истражујемо шта је све ушло из других законика, па и немачког у јапански, а исто тако и црногорског. Стога ћемо се ослонити на јапанске правне истраживаче и научнике који су се бавили врло минициозно овим питањима. Имајући у виду циљ овога рада ми ћемо се задржати само на оним одредбама које се односе на утицај црногорског Општег законика од 1888. године.

Тако су јапански правни научници организовали систематска истраживања свога права и правних извора и те резултате уредно објављују.²⁵

У том смислу Н. Канајама у изворницима бр. 52, стр. 142, приликом анализе и коментара Јапанског грађанског законика од 1898. закључује, да су чланови 615. и 949. црногорског Општег имовинског законика имали значајан утицај на Поглавље 1. *Општа правила*, Одељак 5. *Престанак облигационих односа*, а посебно одредбе о међусобном пребијању дугова Јапанског грађанског законика од 1898. године. Наравно, он не искључује и утицај осталих законика који су били консултовани.²⁶

Анализирајући члан 612. Општег имовинског законика, А. Кубота у изворницима бр. 47, стр. 143. и 144, када коментарише настајак одговарајућих поглавља Јапанског грађанског законика, закључује слично Н. Канајама да су за Поглавље 1. *Општа правила*, одјељак 5. *Престанак облигационих односа*, а посебно ставови о намирењу, поред осталих извора, коришћена и решења из поменутог члана ОИЗ.²⁷

М. Такакаши сматра у изворницима бр. 44, страна 126, да су чланови 561. и 479. црногорског Општег имовинског законика — о реду намирења дугова, а посебно одредбе члана 497, која је непосредно коришћена при изради уводног дела за цело поглавље, укључујући везаност понудом учињеном по поруци или писмено.²⁸

У погледу члана 612. Општег имовинског законика А. Кубота у изворницима бр. 48, стр. 111, закључује да је при изради

²⁵ *Min-Shōhō gasshi* (Ревизја за грађанско и трговачко право), са посебном рубриком: »*Shiryō to shōkai*» (Изворници и њихово представљање), издавач: Yūhikaku, Токио, часопис излази редовно од 1954. године, једанпут мјесечно.

²⁶ Као под ²⁵, Канајама, изворник бр. 52, стр. 142.

²⁷ Kubota, A., *ibid.* (Изворници...), 1987, стр. 141—155.

²⁸ Takakashi, M., *ibid.* (Изворници...), изворник бр. 44, 1987, стр. 123-

Јапанског грађанског законика коришћено и усвојено решење о редоследу наплате потраживања.²⁹

За члан 619. Општег имовинског законика, Н. Канајама и Цунеока сматрају у изворницима бр. 159, а који се односи на могућност пребијања застарелих дугова, да је тај члан преузет у члану 506. Јапанског грађанског законика.³⁰

Када коментаришу члан 467, став 2. Општег имовинског законика, М. Такакаши и Шиоми, у изборнику бр. 45, стр. 135, тврде да је та одредба коришћена при изради два члана, и то 501. и 503. Јапанског грађанског законика.³¹

Т. Тамаки анализирајући одговарајуће одредбе Јапанског грађанског законика, у изворнику бр. 46, стр. 123, закључује да је члан 464. црногорског Општег имовинског законика коришћен при изради члана 512. посебно је истакао да је ту само додато: „у целини или један део дуга”, а друго је све остало. Исто тако тврди да су те одредбе коришћене и при изради чланова 45, 72. и 91. Јапанског грађанског законика од 1898. године.³²

Према Т. Тамаки, у изворнику бр. 46, стр. 133 и 144, члан 612. Општег имовинског законика, коришћен је при изради чланова 470. и 471. Јапанског грађанског законика.³³

Члан 467. став 1. Општег имовинског законика, наводи М. Такакаши у изворнику бр. 43, стр. 128, који је коришћен заједно са чланом 561. Општег имовинског законика, и то при изради већег броја одредаба, општих и одредаба о облигационим односима, и то: члана 36, члана 64. став 1, члана 242, став 2, и члана 482. Јапанског грађанског законика од 1898. године.³⁴

Члан 613. црногорског Општег имовинског законика, цитира Н. Канајама у изворницима бр. 41, стр. 139, непосредно је утицао на члан 491. Нацрта јапанског грађанског законика, одредбе о намириоцима, а касније је у том смислу конципиран члан 461. Јапанског грађанског законика од 1898. године, о намирењу дуга. При томе је као принцип и значајну улогу имао и члан 975. Општег имовинског законика.³⁵

У погледу члана 614. Општег имовинског законика, Н. Канајама у изворнику бр. 42, стр. 155, закључује да је тај члан прво био коришћен за конципирање члана 493. Нацрта јапанског грађанског законика, а затим је то са мањим изменама преу-

²⁹ Kubota, A., *ibid*, (Изворници. .), изворник бр. 48, 1987, стр. 109-123.

³⁰ Канаума, N., и Сунеока, *ibid*, (Изворници. .), изворник бр. 53, стр. 159.

³¹ Takakashi i Shiomi, *ibid*, (Изворници. .), извор бр. 45, 135.

³² Tamaki T., *ibid*, (Изворници. .), изворник бр. 46, стр. 123.

³³ Tamaki T., *ibid*, (Изворници. .), изворник бр. 46, стр. 133. и 134.

³⁴ Takakashi M., *ibid*, (Изворници. .), изворник бр. 43, 1986, стр. 128. и 113—135.

³⁵ Канаума N., *ibid*, (Изворници. .), изворник бр. 41, 1985, стр. 139, и 133—147.

зето и постало члан 487. Јапанског грађанског законика од 1898. Исто тако, Н. Канајама анализира члан 14. Општег имовинског законика у изворнику бр. 42, стр. 159, и утврђује да је тај члан био коришћен за конципирање члана 494. Нацрта јапанског грађанског законика, али је после велике расправе, у коначној верзији Јапанског грађанског законика изостављен.³⁶

Што се тиче члана 619. Општег имовинског законика, а који наводе Цунеока и Н. Канајама у изворнику бр. 53, стр. 159, он је такође прво коришћен при конципирању члана 505. Нацрта јапанског грађанског законика, а касније је усвојен као члан 508. Јапанског грађанског законика.³⁷ Исто тако, ови јапански научници додају да су напред наведене идеје, преко чланова 505. и 504. Нацрта јапанског грађанског законика, знатно утицале на чланове 506, 508 и 525 Јапанског грађанског законика.³⁸)

Неопходно је истаћи да су јапански научници истаживали и утицај других, у време доношења Јапанског грађанског законика, актуелних законика: немачког, француског, белгијског и црногорског. Они закључују да су нека решења била понекада скоро идентична, али да је било и различитих решења, па је поједино решење из одговарајућег законика имало одлучујући значај. Посматрајући сада, у вези са извршеним анализама јапанских научника, донекле се мења слика о искључивом утицају решења њемачког грађанског законика (BGB). Истина, утицај, тог законика је био претежан, али не и искључив. То се види и из напред извршене анализе самих јапанских научника.

На први поглед би се могло закључити да питање породичног права (чл. 725—881) и наследног права (чл. 882—1044) нису интересантни за циљ наших истраживања. Наиме, да на њихово конципирање није могао утицати Општи имовински законик од 1888. године. Ако се ова материја уже посматра, онда и није. Ово стога што је у наведеним одредбама законика усвојено јапанско обичајно право (никако не немачко нити било које друго европско). Тако ту налазимо одредбе о „безусловној син-овљевој потчињености и лојалности очинској власти”, на пример, породица се састојала из господара (главе куће) и чланова. У случају смрти главе куће (породице) њега је наслеђивао у свим правима најстарији син. Жена и други чланови домаћинства нису имали никаквих наследних права. Без сагласности главе породице, чланови породице нису могли засновати самостално домаћинство — породицу. При удаји кћи је прелазила из дота-

³⁶ Канајума Н., *ibid*, (Изворници..), изворник бр. 42, 1986, стр. 155, и стр. 147—163.

³⁷ Цунеока и Канајума, Н., *ibid*, (Изворници..), изворник бр. 53, стр. 159.

³⁸ Цунеока и Канајума, Н., *ibid*, (Изворници..), изворник бр. 53, стр. 160, и даље.

дашње породице у породицу којој је припадао њен муж и сл.³⁹ Затим за ступање у брак лица мушког пола старости до тридесет година и женског пола старости до двадесет и пет година захтевала се сагласност родитеља.⁴⁰ У ове две области права то су били остаци обичајног и феудалног права Јапана. Ти остаци су се задржали све до 1946. године — до усвајања Јапанског устава. Међутим, методи израде ових поглавља, без обзира на њихову садржину, били су методи који су од стране црногорског законописца били коришћени. Ти методи нису могли бити непознати састављачима Јапанског грађанског законика. У великом броју предавања и чланака, саставилац црногорског законика је у току израде законика износио своје идеје. Идеје које су сеастојале у томе да закон поред усвајања свих напредних правних идеја мора бити прожет и народним духом. Да народна правила понашања морају бити само правилно каналисана и сл. Баш у том смислу су и поступили јапански законописци када су обрадили област породичних и наследних права. Те две области по својем садржају не могу се упоредити са било којим савременим европским законодавним решењима. Они су оригинални. Отуда и њихова оштра критика, па у крајњем и њихово укидање 1946. године. Истина, ово укидање је донекле формално, јер се јапанска традиција у овим областима — породичном и наследном праву, жилаво брани и још је жива, упркос колосалном техничком развоју и доминацији нових — капиталистичких друштвених односа. У том смислу би се и могло говорити о једном методолошком утицају, а не о директном утицају на поменуте две области јапанског грађанског закона (породичну и наследну), јер Општи имовински законик те области и не садржи.

5. Закључак

На основу извршене упоредно-правне и филолошке анализе одређених решења у Општем имовинском законнику за Књажевину Црну Гору од 1888. године и решења у коначно усвојеном Јапанском грађанском законнику који је ступио на снагу 1898. године, дошли смо до закључка о извесном значајном утицају ОИЗ на наведени законик. Међутим, тај утицај на пројекте (професора Гистава Боасонада), као и раније усвојени Јапански грађански законик од 1890. године је био знатно већи. Тај утицај је био не само у погледу појединих решења и ставова у њима, него и у погледу концепције читавог законика — усвајање „имовинске концепције“ законика. Овом приликом дужни смо да се посебно захвалимо

³⁹ Inako Cuneo, *Sovremennoe pravo Japonii* (превод, Москва, 1981, стр. 42. — 43.

⁴⁰ Inako Cuneo, *ibid*, str. 45. — 47.

професору Ј. Окубџу и његовим сарадницима, који су преко југословенске амбасаде у Токију и југословенске Владе ставили нам на располагање вредне материјале који су и омогућили настанак овога чланка. То је једна права међусобна помоћ научника и стручњака. Истина, сматрамо да истраживања у овом домену који је започет овим чланком нису завршена. Напротив, она су на почетку. Само да подсетимо велики утицај и узајамно прожимање саставилаца значајних кодификација имовинског и у ширем смислу грађанског права (В. Богишића, Г. Боасонада, Ј. Фуказаве, Т. Окamura, Ј. Ода, Ј. Хозумија, Ј. Х. Вигморе-а и других). Сигурно да је проучавање тога периода, са гледишта правне науке, а и опште цивилизације, па и узајамног лингвистичког утицаја, врло значајно. У том смислу нека обележаваће стогодишњице ступања на снагу Општег имовинског законика и буде подстицај за слична научна истраживања и подухвате.

Radomir Đurović

Ljiljana R. Đurović

INFLUENCE DU CODE CIVIL DE 1898 SUR LA CODIFICATION DU CODE CIVIL JAPONAIS

R é s u m é

Bientôt après l'adoption, le Code civil a été publié en français (1892), en espagnol (1893), en allemand (1893) et en italien (1901).

La conclusion de ce travail tirée à la base d'une analyse comparative, juridique, philologique et autre, par la consultation des sources japonaises est que le Code civil a eu une influence considérable sur la conception et le contenu du projet du Code civil japonais de 1890. On souligne notamment que les articles 615 et 949 du Code civil pour le Monténégro ont exercé une influence importante sur les normes générales (Chapitre I) du Code civil japonais de 1898, sur le règlement des rapports dans le chapitre «Extinction des rapports d'obligation» ainsi que sur les dispositions concernant l'équilibre des comptes et que les contenus des décisions des articles 612, 619, 467, 464, 613, 614 du Code civil pour le Monténégro ont été utilisés lors de l'élaboration du Code civil japonais de 1898. On n'exclut pas, non plus, la possibilité de constater par les futures recherches que le contenu du Code civil japonais a été sous l'effet du contenu des autres dispositions du Code civil pour le Monténégro ou qu'il ait été utilisé au cours de l'élaboration de celui-là.